

<< Nazad

Sarajevo

Imam 55 godina. Ja sam rođen u Sarajevu, i živio sam u Sarajevu. Imao sam lijep posao, dobar. Bio sam rukovodilac službe. Imao sam odjeljenje svoje, oko dvadeset pet do trideset ljudi. Vodio sam opće poslove u Energoinvestu.

Energoinvest je velika službena organizacija stručnog rada, koji je imo svoje poslove u svim bivšim republikama SFRJ, a imali smo mnogo posla u inostranstvu. Radili smo skupa sa muslimanima, sa drugim vjeroispovjestima, gdje je najmanje bilo hrvatske nacionalnosti.

U kući sam živio sa ženom i dva sina. Kad je rat počeo u mene su sinovi, jedan je bio na drugoj godini fakuleta, a mlađi je bio na prvoj godini fakulteta. Ja sam bio zadovoljan životom. Mi smo svi bili zadovoljni, ne samo ja. I moja žena i djeca. Imali su svoje prijatelje, imali smo dovoljno za život. Imao sam svoju kuću. Vlasništvo jedan kroz dva, ja i supruga po pola. Normalno, dobivali smo kredite od preduzeća, pa smo to i vraćali, da imaju i naša djeca sutra, da ne moraju tražiti od države, niti od bilo koga.

Nikad nije bilo lako naći dobar posao, jer Sarajevo je ipak veliki grad, u pojmu i bivše Jugoslavije, a ne Bosne i Hercegovine. Pa, ja mislim da smo imali do pred rat dobru ekonomiju. Međutim dvi, tri godine pred rat je nastala velika ekonomska kriza, ogromna inflacija novca. Ja mislim da je inflacija išla dole od '82. god, ali je to rapidno od '88-'89. godine. Počela je ogromna inflacija.

Najveći je bio broj muslimanskog stanovništva, onda Srbi, pa onda Hrvati. Isto je bilo i na radnom mjestu, u mojoj kompaniji. Bilo je najviše zaposlenih Muslimana, pa onda Srba i Hrvata. Prije rata i do pred sam rat, ljudi su živili skupa i uvijek je bilo među ljudima pojedinaca, koji su bili ekstremi, koji su se previše nacionalno izražavali i poticali svoju nacionalnost, da je ona prava. Na takve se mi nismo obazirali. Mi normalni, obični ljudi koji smo radili, mi smo uglavnom to ignorisali. Međutim kasnije, pred sam rat, ti su ljudi sve bivali glasniji. Kad je počeo rat u Hrvatskoj, mi smo uglavnom imali malo informacija šta se stvarno zbivalo na ratištu Hrvatske. I sredstva informisanja BiH, s obzirom da u nas rat još nije počeo, zvanično su to prikrivala i nisu davala u javnost tako da ljudi nisu bili upućeni osim onih koji su putovali. Ja sam išao kod svoga šure u Osijek, u osmom mjesecu da ga dovedem vamo. On je tad već imao šezdeset godina. Mi smo tada vidjeli strahote, Đakovo, kad smo prolazili kroz Slavoniju. To je bilo '91. godine, u osmom mjesecu.

Ljudima se prijetilo prestankom radnog odnosa. Počeli su se ljudi slati na čekanja. Kad se šalje na čekanje, odmah se gleda ko te šalje na čekanje i koga šalje na čekanje, jel to druga nacija. I onda se javljaju tenzije, onda ljudi govore, ovaj mene poslo zato što ja nisam Musliman kao on, ili što nisam Srbin kao on koji me poslo.

Ja sam bio veliki optimista. I vjerovo sam u ljude, previše. Čak i onda kad su mi najbliži moji rekli, rat je nizabležan, ja sam govorio da rat neće biti. To je moja greška pod broj jedan. Ja sam mislio da je nemoguće da ponovo JNA započene rat i to u Bosni i Hercegovini. Obzirom da sam znao, svjestan sam da je Armija izgubila svoje mjesto u Sloveniji, Armija je izgubila svoja mjesta u Hrvatskoj, pa još ako izgube u Bosni i Hercegovini, pa gdje će oni da rade? Ne mogu se oni svi skoncentrisati u Srbiju. To je bila moja pogrešna dijagnoza, odnosno pogrešno viđenje. Ja sam uistinu da vam kažem, kad je rat počeo, ja sam i tada vjerovao da rata neće biti ni u Sarajevu, ni u Bosni i Hercegovini. Jer sam uporno smatrao da je to multikulturalna zemlja, gdje smo najviše mješani od svih bivših republika SFRJ, i zbog toga da to neće biti. I mislio sam, ako bi tu počeo rat da će biti haos najveći. I tako je nažalost i bilo.

Rat je počeo 4. aprila, naveče. Preko nas su išle sve granate prema televiziji. Prvu noć u mene je metak prošao kroz prozor od balonskih vrata. Slučajno tu noć nismo sjedili kraj televizije, jer mi se bila pokvarila, pa sam otišo u drugu sobu, kod sina. Kod njega smo gledali televizijski program, šta se desilo. Svak' sluša vijesti, niko ne spava.

Tada smo radili još uvijek. U moju firmu đe sam ja radio, u nju su Srbi ušli. I onda je poslije bila na teritoriji grada koji su Srbi držali. Mi smo još uvijek išli povremeno na poso. Ja sam kontaktiro telefonom sa mojim rokovodiocima i onda bi rekli da dođem ili ne. Bilo je opasno, ali sam ja išo sa svojim kolima. Poslije smo se distancirali na drugi predio, pošto je zgrada na Vrbanja mostu izgorila.

Pijace više nisu radile. U mojoj kući je bilo nešto još friškog mesa u frižideru, nešto suvoga, polovica od jedne pršute. Ništa nismo mogli kupiti, samo kruh.

Ja sam izišo iz Sarajeva nakon tri i po mjeseca rata, 11.7.92. godine. Otišli smo sa jednim konovjem koji je organizovao HVO, besplatno. Sin je išo da se javi u predsjedništvo, međutim oni su ga vratili sa ostalim kolegama. Kažu "Vi se vratite, pošto nemamo oružja. Mi ćemo vas pozvati kad budete trebali!". I sad idi kući i čekaj kad će te pogodit granata! I već je hrana potpuno bila iscrpljena.

Obadvojicu sinova smo dali kod prijatelja, pošto su oni nešto više imali hrane. Oni su imali i pravo sklonište.

Od tamo smo mi očekivali da će ući srpski tenkovi u ulicu, jer je bilo najbliže.

Gotovo svim ljudima srpske nacionalnosti, prije nego je rat počeo, oni su podjellili oružje. Sanduke oružja oni su stavili u svoje podrume.

Pa sam ja pitao: "Što će, bolan, oružje tebi?" Kaže: "Da se čuvam". "Ako je da se čuvamo, daj ga i meni da se i ja čuvam!" Međutim, tad smo mi mislili da će prevladati razum i da će ljudi reći "Stop!" Jer, mi smo učestvovali 6. aprila u velikim demonstracijama ispred Skupštine i Izvršnog vijeća, na Marin Dvoru. Svi su ljudi govorili: "Želimo ponovo da živimo zajedno! Pustite nas da živimo! Nećemo rat!" Međutim, tad su zapucali po ljudima. Neki su i poginuli. Sa prozora Holiday Inn-a, gdje su bili snajperisti srpski smješteni. Onda su ih ovi iz naše teritorijalne odbrane pohvatali, te Srbe koji su gađali po narodu. Tad je faktički se znalo da je rat počeo. Nakon nekoliko dana, Sarajevo je bilo blokirano. Mogli su

izaći samo žene, djeca. Mi smo uspjeli izaći sa konvojom. Nas četvero; ja, žena i dva sina, od dvadesetjedne i dvadeset godina.

Bilo je malo problema na srpskoj teritoriji radi provjere. I na muslimanskoj, u Pazarićima. Ali su nas ipak pustili uz malo komplikacija. Niko nije skinut, niti je iko napadnut, niti je išta otimano. Mi smo izašli sa kesama. Najlon. Niko nije imo nikakvih stvari. Ništa. Ja sam mislio da ću se sto posto vratit. Prvo nisam htio ni izać. Pa onda, na insistiranje žene i djece, ipak sam izišo sa njima. Prvo u Kiseljak, pa iz Kiseljaka u Split. Dalje sam produžio kod rodbine, u Pulu. Iz Pule sam stupio u kontakt sa bratom koji živi u Australiji. On mi je poslao garantno pismo. Tad smo otišli u Beč i nakon što smo sredili papire, to jest vizu, 23.12. smo poletili za Australiju i došli 24.12.92. godine.

Tako smo se našli u Australiji.

Moj glavni motiv što smo mi napustili Sarajevo u tom momentu, bio je glad i granatiranje. I cijelo vrijeme smo boravili u podrumu, kod jednog susjeda koji je imao kuću sa dobrim podrumom. Nismo išli svojoj kući.

Kad sam napušto Sarajevo, dao sam prijatelju ključ. On je reko da će smjestiti svoga prijatelja kojem je već izgorio stan. Tu je u mene majka ostala. Mi smo molili da ona pođe sa nama. Nije htjela. Osto mi je i stariji brat sa familijom.

Kako sam se osjećao kada sam napuštao kuću i Sarajevo, to je nešto što se ne može objasniti niti opisati riječima. Teško, preteško je bilo. Kad sam došo u Australiju, onda sam shvatio da sam užasno daleko. Da sam daleko od svoje kuće, od Sarajeva. Svaki dan je bilo teže i teže.

Kod brata smo bili dvije nedelje. I onda sam iznajmio stan. Nisam posla našo odmah. Išo sam u ABS školu, učenje jezika. Djeca su odmah išla na TEIF, intenzivno učenje engleskog i zatim su pola godine na učenje kompjutera. Mlađi je položio ispit za Statistika univerziteta u Sidneju i on je odmah pošo na fakultet. Stariji nije uspio na građevinski fakultet i onda je tu godinu radio. Onda, nakon godinu dana, ponovo je polagao prijemni za fakultet i tad je uspio i upiso se u Sidneju, za građevinara, da nastavi onaj fakultet koji je učio u Sarajevu.

Posla sam nalazio povremeno. Brat me zaposlio kod prijatelja koji je imao svoju kompaniju. Nikakvu pomoć nisam imao od vlasti. Kao svaki građanin Australije, stan platio odmah, i to unaprijed. Jezik je bio problem. Nakon tri mjeseca smo tek bili upisali, jer je bilo pretrpano. Mi smo stariji, ja i žena. Kod nas je bila prisutna nostalgija...bez prestanka. Kad smo došli, učiteljica je jedna bila. Iz Zagreba, Hrvatica. Ona je s nama razgovarala, pokušala nam je približiti Australiju. I ona je rekla, nakon dvije godine vi ćete, ipak, prihvatiti ovu zemlju kao vašu zemlju. Ja sam mislio da će tako i biti. Normalno, ja sam prihvatio Austaliju kao svoju zemlju, i zahvalan sam joj jer me je prihvatila u tom momentu. Ja sada imam australsko državljanstvo. Ali je nostalgija bila prisutna stalno. Stalno, dok nisam pošo vamo. Odlučili smo da se vratimo u Sarajevo i da živimo tu.

Ma, nije nama puno ostalo životnog vijeka. Prema tome, želio bi da ovde završim svoj životni vijek. A imam i kuću. Pokušaću da se vratim u nju. Već četiri mjeseca ne uspjavam. Potpuno sam dokazao vlasništvo svim institucijama i općini i svima. Bilo mi je malo teško napustiti Australiju. Ja sam tamo stekao prijatelje, ostavio djecu. Oni su navikli. Najstariji ove godine završava i fakultet. Mlađi bi trebao dogodine završiti fakultet, ako bog da.

Još dok sam bio u Australiji, znao sam da u mojoj kući žive drugi ljudi. Znao sam da su uselili oko '93.-'94. godine, i da im je općina dodijelila moju kuću kao privremeno napuštenu. Ja sam prije dvije godine pismenim putem preko ambasade u Kanberu podnio zahtjev za povratak u Sarajevo. I dobio sam, isto putem ambasade, od vlasti iz Sarajeva, dobio sam informaciju da nisu stečeni uslovi za moj povratak u Sarajevo. Što znači da mi ne mogu obezbjediti da se mogu vratiti u svoju kuću. Međutim ove godine, bez traženja preko Ambasade, ja sam se vratio. U svim sredstvima informisanja, u cijelom svijetu, obznanjeno da je ovo godina povratka u Bosnu i Hercegovinu. Rješenje sam dobio, kojim je naglašeno da se ja vraćam u posjed za devedeset dana od donošenja rješenja. Želio sam da uđem u stari dio posjeda, to jest u prizemlje, odnosno u potkrovlje, koji trenutnim stanarima nije nikad ni dodjeljen na korištenje. Evo, više od mjesec dana ne uspjavam da nađem smještaj za sebe i ženu. Meni se vraćaju i sinovi u dvanestom mjesecu. Gdje sa njima onda, kad oni dođu, kad ni ja još nemam smještaja?!

Kada sam se vratio iz Australije, Sarajevo sam vidio sa aerodroma. Naselje Dobrinja koje je najviše stradalo. Stravičan prizor...ni ulice nisu najbolje. Treba se obnavljati. Mislio sam da se na tome radi. Međutim, malo se radi u Sarajevu. Privreda malo radi. Radi trgovina, šverc i ništa više. Bio sam u kompaniji gdje sam radio. Pitao sam direktora da li se mogu vratiti na posao. Rekao je da ne može za sada, nema govora, jer ljudi ima puno na čekanju, koji su bili cijelog rata ovdje. Prijavio sam se na biro za zapošljavanje.

I tako, nemamo nikakav izvor prihoda. Supruga je prije mjesec i po dobila je rješenje. Penzija je minimalna, 110 maraka na mjesec.

Moja je želja da se vratim i ostanem živiti u svojoj kući. U kući je stanje, samo krov i zidovi. Sve je demolirano i pokradeno. Nemam podove, vrata, prozora. Tako je i u prizemlju i na spratu. Sve pokradeno. Sve je iznešeno, cijevi, radijatori. Sve. Muslimanska vojska je opljačkala. Kad smo mi izišli, ušla je muslimanska vojska i opljačkala. Poslije toga su došli drugi ljudi i dan danas žive u kući. Mi ćemo pokušati jednu sobu opremiti. A djeca kad budu mogla, kad budu radila, oni će nešto pomoći.

Ljudi mogu normalno živjeti zajedno kao prije. To smo već pokazali da može. U mnogim mjestima van Sarajeva, ljudi se vraćaju. Iz sve tri nacije. I žive skupa i proklinju svoje lidere, koji su im napravili ovo. Njih proklinju, lidere, koji su napravili mržnju. Nacionalne lidere.

Neko mora bit kriv za ovaj rat. Ne možemo svi isto biti krivi. Međunarodna zajednica zna ko je to. Znamo i mi ovde. Izričiti krivac je Milošević. Milošević je počeo od Slovenije, Hrvatske, pa Bosna, pa, evo ga, danas ratuje na Kosovu. A uz njega su se oplodili i drugi krivci.

Po meni je ovo, pod broj jedan, pljačkaški rat. Ovo je bio pljačkaški ra, a sad meni obrazlaže: "Ti si izišo, ja sam se borio!". "Dobro. ti si se borio. Jesi li dobio slobodu? Jesi! Iziđi iz moje kuće. Jel ti moja kuća, sloboda tvoja?!" i hiljade je takvih primjera. Ulaženje u tuđu kuću, to mu je borba bila.

Uvijek se u ratu javljaju oni, koji je najveći ološ. Izlaze na površinu. I onda, izašli su oni koji su bili zadojeni nacionalizmom od vajkada. A nisu, vjerovatno, ništa imali, ni stvorili u životu. Oni su povukli i druge. Silom ili milom. Rodio se nacionalizam. Ovi su počeli pričat o svome nacionalizmu, ovi o svome, normalna stvar i Muslimani... Ušlo se u rat. Ovo je po meni, radi profita. Da se dobije profit, odnosno, da se opljačka tuđe imanje. Interest od rata su imali ratni profiteri, a i danas imaju. Oni, koji su bili siromašni prije rata sad su bogati. A oni koji su bili bogati, sad su osiromašili. Sad nemaju ništa.

Jer ja sam dvadeset godina kuću pravio. Ja je nisam napravio za godinu. Nisam mogo napraviti. Nisam mogo zaradit za godinu da napravim kuću.

U toku cijelog rata kod mene je postojala nostalgija, želja za povratkom na svoje. Tu su mi umrli, u toku rata, i brat i majka. Umrli od bolesti, nisu poginuli od granate. Glad, od toga dolazi bolest. Nisam mogo ni da prisustvujem ispraćaju posljednjem. To me je najviše pogađalo i to me vuklo da što prije dođem.

Nacionalni identitet, mislim da nije važan ovdje, za nas. Jer, ja sam odgojen, i poslije onoga rata, da cijenim ljude, kakvi su ljudi i da takve prijatelje imam. Bez obzira na nacionalnu pripadnost. Odgojen sam da živim sa ljudima koji žele živit tu, bez obzira na naciju. Mislim da sam pravilno odgojen i da i na dalje tako ide življenje.

Po naciji sam Hrvat, rimokatoličke vjeroispovjesti. I ja, i žena, i djeca, svi smo išli u crkvu i prije ovog rata. I djecu smo krstili i mi smo vjenčani u crkvi. Sve sam obavio. Nisam neki veliki vjernik bio, ali sam poštovo svoje. Da nisam poštovo svoje, ne bi ni tuđe.

Ja sam Bosanac po državljanstvu. Ja sam to govorio i u Australiji. Ja sam Hrvat iz Bosne.

Nisam ja pravio Jugoslaviju. Neko je prije mene pravio Jugoslaviju. Ali ja sam poštovo tu Jugoslaviju, jer sam živio u njoj. Borio sam se za svoje pravo, borio se za egzistenciju svoje djece. U njoj stvarao, živio, volio je manje ili više. Rat nije bio zbog različitih religija. Ne. Svaka religija kaže poštuj drugu vjeru. Poštuj bližnjega svoga. Poštuj komšiju, svog prvog susjeda, kao sebi ravnoga. Prava religija. Nisam čitao Kuran, pa da mogu znati šta tamo piše. Ali mislim da ni tamo ne bi trebalo da piše ništa različito. Moje lično mišljenje je, da onaj ko je vjerovo, on će vjerovat, a onaj koji nije vjerovo, on je samo vjerovo trenutno, iz interesa.

Pravi vjernici su oni koji su i prije vjerovali, jer koji su tako odgojeni. Mene je otac naučio da idem u crkvu, da vjerujem. I naučio me je tim ljudskim vrlinama...poštuj druge. Praštaj i najvećem zločincu.. Neću reći da je katolička religija najbolja. To ne bi nikad reko, jer svako svoju religiju poštuje najviše i ona je za njih najbolja. Ja samo poštujem kad ona kaže i ona nauči da praštam i najvećem svome neprijatelju. Mislim da je to nešto veličanstveno, istrajat u tome i biti istinski vjernik. Istinski vjernici nikad neće početi rat. Ni s jedne strane.

Ja praktikujem svoju religiju isto kao prije. I u Australiji sam je praktikovao. Posjećivo sam svoje katoličke centre, hrvatske. Ja sam išo u austalijsku crkvu, i u italijansku crkvu, išo sam i u protestantsku crkvu - da čujem, da vidim način služenja, bogosluženja u toj crkvi.

Religije je važan dio identiteta ako se pravilno gleda. Poštivanje religije je i poštivanje ljudi. U nas govore i kažu da su popovi i hodže počele rat. Nisu oni počeli. Možda su neki i počeli, ali to nisu pravi predstavnici vjere. Ne mora značit da su svjećenici najveći vjernici. Ima ljudi i neljudi. Ja tako gledam na život, na stvari, na religiju.

Bosni je potrebno da radi privreda. Onda bi bilo sve drugačije. Da se ožive veliki industrijski kapaciteti. Ako bi to proradilo sa 50% kapaciteta kako je bilo prije rata mi bi stali na noge svoje. Nama je najpotrebnije da se ljudi zaposle. Onda nemamo vremena za manipulisanje.

Nakon ovoga što se dogodilo, nema govora o povratku u staru Jugoslaviju. Jer, dogodili su se zločini veliki. Onda bi to bilo vraćanje na ono isto. Sa tim se ne bi složili većina. Jer, šta smo onda uradili?! i druge su se zemlje na ovom svijetu odvojile, ali je to išlo nekim putem bez borbi, bez rata. Ako je većinski narod izjasnio se da želi samostalno živiti, pa nek živi. Možda bi se opet vratio za pet, deset godina u savez bivši država ili neki drugi.

Sad, u ovom ratu, kad govorimo o prostorima bivše Jugoslavije, najviše je nastrado srpski narod koji se raselio strahovito. I postali su beskućnici. Trebalo bi da bude Bosna kao što se priča, da sva tri naroda budu stvarno konstruktivni narodi i da imaju jednaka prava na svim prostorima Bosne i Hercegovine. Potpuno jednaka. Nek se proporcionalno, prema broju stanovnika, bira vlast. Bez pravednog življenja, odnosno pravde za sve tri nacije, nema perspektive.

Što se tiče moje vlastite budućnosti, moj vijek je prošao. Uglavnom. Ne gajim neke velike iluzije za život. Želja mi je samo da poživim u miru, koliko je to moguće, sa ostatkom svoje familije koji je ostao. Da bude u miru i ništa više. A u ekonomskom pogledu, kako bude drugima, nek bude i meni. Ništa više. Čitaocima želim da ne posiju nigdje rat. Koliko je to moguće, izolovat ratne huškače iz društva. To je teško. Mi smo znali, i u ovom ratu, ko su ti huškači, ali oni su bili dio naše vlasti. Oni su imali oružje i oni su komandovali događanjima. Neće se puno postići ako ljudi ne budu svjesni.

Mi smo ovdje, na ovim prostorima, živjeli ljepše i sigurnije nego što mnogi žive u drugim krajevima. Eto, naša su djeca završila tamo fakultet i mogu da rade na cijeloj kugli zemaljskoj, a imaju želju da se vrate. Imali smo život!

<< Nazad